

BİTKİ GENETİK KAYNAKLARININ ÖNEMİ VE KORUNMASI

“Bitkisel Çeşitlilik” yada “Bitki Genetik Kaynakları” olarak adlandırılan materyal; “Bitki Islahı Çalışmaları” için oluşturulacak gen havuzunda birinci derecede önem taşımaktadır. Kaynakların aşırı kullanımı (aşırı otlatma, doğadan üretmeden yapılan söküşler, bitkilerin yaşam ortamlarının bozulması veya parçalanmasına yönelik uygulamalar), kirlilik, iklimsel değişiklikler, gelişme baskısı gibi çevresel tahripler ve genetik erozyon gibi nedenlerle bu kaynaklar hızla azalmakta yada kaybolmaktadır. Bu kaynakların, günümüzde ve gelecekteki bitkisel araştırmaların kullanımına hazır bir şekilde saklanması çok önemlidir. Yüksek verimli, kuraklığa, dona, aşırı soğuklara, hastalık ve zararlılara dayanıklı çeşitler geliştirmek ıslah çalışmalarında mevcut genetik çeşitliliğin kullanılması ile mümkündür.

Bitkilerin muhafaza stratejileri bitki türlerine göre değişmektedir. Bu nedenle bitki türleri ya kendi doğal yayılış ortamlarında (*In situ*) veya bu ortamların dışında (*Ex situ*) gen bankalarında muhafaza edilirler.

Tohumlu bitkiler tohum gen bankalarında; çelik, yumru, rizom gibi üreme organları ile üreyen bitkiler ise, arazi gen bankaları olarak adlandırılan koleksiyon bahçelerinde *ex situ* olarak korunurlar. Gen bankalarında her bitki türünün muhafazası teknik olarak mümkün olmayabilmektedir. Bu nedenle, bazı bitkilerin yerinde muhafaza edilmeleri gerekmektedir. Yabani türler yetiştiği habitatlarda, yerel çeşitler ise çiftçi tarlalarında *in situ* korunabilirler. Bu tip muhafaza ile bitkilerin çevresel değişimle süregelen evrimlerinin devamı da yerinde muhafaza çalışmaları ile sağlanmış olmaktadır.

Yeni çeşitlerin ıslah edilmesinde yararlanılan ve bitki genetik kaynakları olarak adlandırılan bitkisel çeşitlilik yönünden ülkemiz diğer dünya ülkeleri arasında ilk sırada yer almaktadır. Bu nedenle, ülkemizde olduğu gibi mevcut bitkisel çeşitlilik kaybolma olasılığına karşı toplanarak korunmaktadır.

Türkiye, bitkisel çeşitlilik yönünden dünyanın en zengin ülkelerinden biridir. Dünyadaki 8 gen merkezinden Yakındoğu ve Akdeniz gen merkezleri ülkemiz üzerinde çakışmaktadır. Gen merkezi başka alanlar olan bitki türleri için ise, ülkemiz mikro gen merkezidir.

Ülkemiz kendi bitkisel çeşitliliğini muhafaza çalışmalarına başlayan ilk ülkelerden biridir. Bu çalışmalara 1964 yılında bugünkü adı Ege Tarımsal Araştırma Enstitüsü olan Menemen'deki Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'na bağlı araştırma enstitüsünde başlanmıştır. Çalışmalar “Ülkesel Bitki Genetik Kaynakları Araştırma Projesi” kapsamında yürütülmektedir. Bu projenin koordinasyon merkezi Ege Tarımsal Araştırma Enstitüsüdür.

Her yıl farklı bölgeler ve farklı bitkiler için bitki toplama programları planlanmakta, toplanan tohum örnekleri Ege Tarımsal Araştırma Enstitüsünün Tohum Gen Bankasında özel saklama ortamlarında muhafazaya alınmaktadır. Gen

bankasında muhafaza edilen bitki tohumlarının 30-100 yıl canlılıkları korunmaktadır.

Ülkemizde mevcut "Meyve Arazi Gen Bankalarında" muhafaza edilmektedir. Ege Tarımsal Araştırma Enstitüsü dahil Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'na bağlı 16 kuruluş Arazi Gen Bankalarında Türkiye Meyve Genetik Kaynaklarını saklamakla sorumludur.

Bitkisel çeşitliliğin *In situ* (yerinde) muhafazası çalışmalarına 1993 yılında başlanmıştır. Dünyada ilk kez ele alınan bu çalışma Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Orman Bakanlığı ve Çevre Bakanlığı'nın ilgili kuruluşlarınca yürütülmektedir. Ayrıca, yerel çeşitlerin yerinde (*in situ*) muhafazası amacına

yönelik olarak bir proje de yürütülmektedir.

Bitki genetik kaynaklarının korunmasında; halkımızın, meslek kuruluşlarının, eğitim kuruluşları ile yazılı ve görsel medyanın göstereceği duyarlılık çok önemlidir. Bu sayede, çevrenin korunması ve bitkisel çeşitliliğimizin idamesi sağlanacaktır.

Ege Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü
PK 9 Menemen 35661 İZMİR
Tel: (0232) 846 13 31 (5 hat)
Faks: (0232) 846 11 07
E-mail: etae@aari.gov.tr
Web sayfası: www.etae.gov.tr

© ETAE Matbaası 2013 (Güncellenmiş 3. basım)

T.C.
TARIM VE KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI
TARIMSAL ARAŞTIRMALAR VE
POLİTİKALAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

EGE TARIMSAL ARAŞTIRMA
ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEKNİK BROŞÜR

No:1

BİTKİ GENETİK KAYNAKLARININ ÖNEMİ VE KORUNMASI

Dr. Ayfer TAN